

СТАНОВЛЕННЯ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

Віталій Володимирович РОМАНЮК,

канд. юрид. наук, доцент, завідувач кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ

Серед вчених та практиків існує безліч варіантів визначення поняття «юстиція», і кожне з них які опосередковано стосується ювенальної юстиції. Наприклад, кримінальна юстиція як система кримінальних правових та кримінальних процесуальних інститутів протидії злочинності; юстиція як правосуддя у кримінальних та цивільних провадженнях, передбачене Кримінальним процесуальним та Цивільним процесуальним кодексами та іншими національними нормативними правовими актами.

Проведений аналіз науково-юридичної думки засвідчує, що поняття «ювенальна юстиція» складається із двох слів латинської мови, яка є однією з найдавніших письмових індоєвропейських мов і належить до так званих літературно-історичних мов. Слово «juvenalis» в перекладі з латинської означає юнацький (дитячий, молодий), а «justitia» – правосуддя. Отже, в прямому значенні термін «ювенальна юстиція» («juvenalis justitia») – це юнацьке правосуддя[1]. Таким чином, під поняттям «ювенальна юстиція» розуміємо здійснення справедливості щодо дітей і молоді.

Лінгвістичне поєднання слів «юстиція» та «ювенальна» означає, що йдеться одночасно і про загальне, і про специфічне поняття юстиції. З цього виводу Е.Б. Мельникова розмірковує: «Як частина загальної юстиції вона зберігає її принципи та інституції. Специфічне поняття ювенальної юстиції відрізняє її від загальної юстиції, створює рівень її автономності» [2].

У Мінімальних стандартних правилах ООН(Пекінські правила ООН 1985 р.), відправлення правосуддя щодо неповнолітніх (англійська версія – JuvenileJustice) – в автентичному тексті перекладається як «правосуддя щодо неповнолітніх». Таким чином, у світовій практиці поняття «ювенальна юстиція» використовується для позначення системи правосуддя щодо неповнолітніх. У вітчизняній науковій літературі єдиний підхід до визначення даного поняття відсутній.

На жаль, серед навіть найбільш кваліфікованих вчених та фахівців й досі немає єдиної думки про те, що таке ювенальна юстиція.

Так, на думку Н. Крестовської, ювенальна юстиція – це система державних, муніципальних і громадських судових, правоохоронних і правозахисних органів, установ та організацій, що на основі права та за допомогою медико-соціальних, психолого-педагогічних методик здійснює правосуддя щодо дітей, профілактику та попередження правопорушень проти дітей та за участю дітей, захист прав, свобод та інтересів, а також ресоціалізацію дітей, які перебувають у складній життєвій ситуації [3].

У своїх роботах Р. Опацький визначає систему органів ювенальної юстиції як суди, на які покладено місію розглядати справи про кримінальні пра-

вопорушення (злочини) неповнолітніх. Також ця система поєднує й інші державні та недержавні структури, які проводять контроль за виправленням і реабілітацією неповнолітніх злочинців і профілактику дитячої злочинності, соціальний захист сім'ї та прав дитини. Ювенальна юстиція – це обов'язково виділена із загальної системи правоохоронних органів судова структура для дотримання особливого порядку роботи з неповнолітніми, що дозволяє забезпечити додаткові гарантії їх прав [4].

В свою чергу І. Ольшанецький під поняттям ювенальна юстиція розуміє комплексну систему судових, правоохоронних, інших органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадських організацій, функціонування якої спрямоване на забезпечення і захист прав, свобод та інтересів дитини, попередження та профілактику правопорушень щодо неї або за її участі, а також ресоціалізацію дітей, які потрапили у конфлікт із законом або перебувають, чи можуть опинитися у складних життєвих обставинах[5].

Вважаємо, що однозначне, загальноприйняте формулювання визначення ювенальної юстиції неможливе без надання визначення основних елементів, тобто її системи, щодо якої у юридичній літературі склалися різні підходи. Звісно, це ускладнює формулювання єдиного підходу до розуміння, ювенальної юстиції в Україні. Саме ця невизначеність використовується нині опонентами, відбувається підміна цілей, завдань та основних принципів ювенальної юстиції.

Виходячи із змісту основних засад-принципів (охоронна орієнтація ювенальної юстиції; соціальна насиченість ювенальної юстиції; максимальна індивідуалізація судочинства) захисту прав і законних інтересів неповнолітніх, а також з компетентності різних органів влади у справах неповнолітніх, ювенальну юстицію, на наш погляд, можна розуміти у широкому та вузькому значенні.

У широкому розумінні ювенальна юстиція розглядається як науковий напрям, навчальна дисципліна, система органів, які застосовують у своїй діяльності спеціальні правила поведінки з неповнолітніми, як залученими до кримінального судочинства, так і на стадії профілактики кримінальних правопорушень неповнолітніх.

У вузькому розумінні ювенальна юстиція являє собою систему органів, які застосовують у своїй діяльності спеціальні правила поведінки з неповнолітніми з приводу правопорушення, вчиненого неповнолітнім, а також порушення його прав і законних інтересів.

Таким чином, система ювенальної юстиції уявляється нам як сукупність елементів: особливий суб'єкт та суб'єктний склад – неповнолітній та неповноліття як правова база ювенальної юстиції; спеціалізовані судові органи та установи; спеціальні процедурні норми, що регламентують процес досудового розслідування та судового розгляду кримінальних правопорушень; спеціальні заходи кримінального правового впливу; несудові органи (комісії у справах неповнолітніх, уповноважений з прав дитини, органи опіки та піклування, служба пробації), спеціальні правоохоронні структури, створені для профілактики кримінальних правопорушень неповнолітніх.

Список використаних джерел:

1. Світлична Є. І., Толочок І. О. Латинська мова. Підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 440 с.
2. Мельникова Э.Б. Ювенальная юстиция: проблемы уголовного права, уголовного процесса и криминологии: учеб. пособие. М., 2001. С. 14.
3. Крестовська Н. М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2008. 468 с.
4. Голосніченко Д. І. Прокурорський нагляд: питання історії та сучасного зарубіжного досвіду. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. *Право*. 2012. № 2(14). С. 80-85.
5. Ольшанецький І. Ювенальна юстиція: проблеми законодавчого врегулювання її органів в Україні (ювенальний суддя, прокурор, слідчий, адвокат). *Правова держава*. № 37. 2020. С. 45-55.